

KÜLTÜREL VE SANATSAL YARATICILIĞIN TEŞVİK EDİLMESİ VE ETİK YÜKÜMLÜLÜKLER BAĞLAMINDA TELİF HAKLARININ KORUNMASINA İLİŞKİN KAVRAMSAL BİR ÇÖZÜMLEME

A Conceptual Analysis of the Preservation of Copyright in Terms of Ethical Responsibilities Encouragement of Cultural and Artistic Creativity

Hasan Basri MEMDUHOĞLU ¹

Özet

Toplumda kültür ve sanatın gelişmesi için fikir ve sanat adamının yaratıcılığına ihtiyaç vardır. Önemli bir sosyal değer olan yaratıcı fikir emeğine gösterilen saygının derecesi, bir toplumun vardığı düzeyin önemli bir göstergesidir. Fikir ve sanat adamının emeğine saygı duyulması ve yaratıcılığının teşvik edilmesi; onun yaratıcılığının ürünü olan eserlerin telif haklarının korunmasıyla olanaklıdır.

Telif haklarının toplumsal yaşamdaki işlevi sadece kültürel boyutla sınırlı değildir. Telif hakları, kültürel gelişmenin alt yapısı olmanın yanında sağlam bir ekonominin kurulmasına da zemin hazırlar. Bu nedenle özellikle gelişmiş ülkeler, ihlalleri en aza düşürmek için ciddi önlemler almaktadırlar. Böylece, vergi kayıplarının ve işsizliğin azalması, üretimin artırılması, sektörlerin gelişmesi ve ülkenin refaha ulaşması sağlanır.

Alanyazın taraması yöntemiyle yapılan bu betimsel çalışmada; telif haklarının bir kavramsal çözümlemesi yapılarak, telif hakları ihlalleri betimlenmiş ve bu hakların korunmasının toplumun kültürel, sanatsal ve ekonomik gelişmesi açısından önemi açıklanmış ve buna ilişkin yasal ve etik ilkeler bağlamında öneriler geliştirilmiştir. Telif hakları ihlallerinin önlenmesi ve bu hakların korunması yönünde yapılacak yasal düzenlemelerin yanısıra toplumun bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi ve böylelikle etik ilkeler bağlamında toplumsal özdenetimin sağlanmasının önemine özel vurgu yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Fikir ve sanat eserleri, telif hakları, telif hakları ihlalleri, etik

Abstract

Artists' and philosophers' creativity is needed to improve culture and art in the society. The level of respect for creative ideas as an important social value, is a significant sign of a society's level of education. Respecting artists' and philosophers' ideas and encouraging creative ideas are only possible by preserving copyrights of the works which are products of their creativity.

The function of copyright in social life is not only confined to the cultural dimension. Copyright is the general framework of cultural development and it also helps establishment of a stable economy. Therefore, particularly the developed countries take critical measures to reduce violations to a minimum. Thus, tax losses and unemployment decrease, production increases, and sectoral development and national welfare are achieved.

¹ Dr. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi Denetimi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı, 06590 Cebeci-Ankara, hmemduh@yahoo.com

In this descriptive study, which was carried out through literature review, copyright violations were described; the importance of protecting these rights in terms of cultural, artistic and economic development of the society was explained and suggestions were made in the framework of judicial and moral principles. In addition to informing the society about copyright violations and making judicial arrangements to protect and maintain copyrights; thus, facilitating social self-control in the framework of these moral principles and the importance of all these were stressed.

Keywords: Intellectual and artistic, copyrights, copyright violations, ethics

Giriş

Emeğin ve yaratıcılığın ürünü olan fikir eserleri, sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamın önemli unsurlarıdır. Fikri haklar, temel mülkiyet haklarının önemli bir boyutunu oluşturur. Mülkiyet haklarının korunması, toplumsal yaşamda düzenin korunması açısından önemlidir.

Mülkiyet, bir eşya üzerinde mutlak bir egemenlik yetkisi veren hak anlamındadır (Büyük Larousse, 1992, 8446). Bir eşya üzerinde mülkiyet hakkı olmak, o eşyaya sahip olmak demektir. Bir şeye sahip olan kimse o şeye istediği gibi tasarruf edebilir (Türk Medeni Kanunu, mad.18). Mülkiyet hakkı, eşya üzerinde hak sahibine eşyayı kullanma, ürünlerinden yararlanma ve onu tüketme üç yetkisi sağlar. Teknik olarak mülkiyet hem taşınmazlar, hem de taşınırlar üzerinde kurulabilir. Bu çalışmanın konusu eşya üzerindeki mülkiyet hakları değil, eser üzerindeki fikrî haklardır. Eser üzerindeki fikrî mülkiyet hakları; fikir ve sanat eserleri ile ilgili haklar ve sınai mülkiyet hakları (patent, marka, endüstriyel tasarımlar, coğrafi işaretler vs.) olmak üzere iki grupta ele alınabilir (Barlow, 1994). Bu çalışmada fikir ve sanat eserleri ile ilgili haklar (telif hakları) ve bu hakların korunmasının önemi ele alınmıştır.

Fikir ve Sanat Eserleri İle İlgili Haklar (Telif Hakları)

Eser üzerindeki hakkı belirtmek için iki terim kullanılmaktadır. Bunlar *telif hakkı* ve *fikrî hak* terimleridir. Bunlardan telif hakkı terimi, özellikle bilim ve edebiyat eserleri için kullanılırken, bunun müzik, güzel sanatlar ve sinema eserleri için uygun olmadığı ileri sürülmüş, bu yüzden bütün eser türlerinin üzerindeki hakkı karşılamak üzere, fikrî hak teriminin kullanılmasının daha isabetli olduğu savunulmuştur (Hirsch, 1943, 4). Ancak, telif hakkı terimi, bugün artık sadece bilim ve edebiyat eserleri üzerindeki hakkı değil, bunun yanında, diğer eser türleri üzerindeki hakkı da kapsayacak kadar geniş biçimde anlaşılmaktadır (Gökkayayla, 2000, 23). Ayrıca fikrî hak terimi hem telif hakkını hem de sınai hakları içine alan bir bütünü kapsayacak kadar geniş olduğundan (Hirsch, 1943, 5), yani telif hakları rejimi yanında, patent, ticari marka ve ticari sırlar rejimlerini de kapsadığından (Acun, 2000,6) bilim, edebiyat, müzik, güzel sanat ve sinema eserleri için telif hakkı terimi tercih edilerek kullanılmaktadır.

Telif, yazılıp düzenlenmiş eser anlamındadır (Ana Britanica, 1990,508). Telif hakları, kişinin yarattığı fikir eserlerinin her mülkten daha fazla kişiye ait

oldukları düşüncesine dayanır (UNESCO, 1989,17) Telif hakları ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Yazar ve sanatçıların kendi eserlerine sahip olma haklarının kanunda ifade edilmesidir (Acun, 2000, 6). Müellif veya yazar hakkı da denilen telif hakkı, düşünce ve yaratma ürünü eserler üstünde, onun yaratıcısına tanımış ve belirli yetkileri kapsayan bir haktır (Meydan Larousse, 1990,38). Geniş anlamda telif hakkı; eser sahibinin eser sahipliğinden doğan hakların karşılığı, dar anlamda ise eser sahipliğinden doğan hakların parasal karşılığıdır (Kılıçoğlu, 2000, 43).

Maddi varlığa sahip olan eşya (taşınır veya taşınmaz mal) telif hakkının kapsamı dışındadır. Telif hakkının konusu; maddi olmayan, yaratıcı insan zekâsının ürünü olan, üzerinde cisimlendiği maddi mallardan ayrı bir hukuki varlığa ve iktisadi değere sahip mallardır. (Erel, 1998,4) Telif hakkının konusu olan şey, eser üzerindeki gayri maddi haktır. Yoksa fikrî emeğe aracılık eden maddi cismin telif hakkı olmaz, mülkiyet hakkı olur. Örneğin bir yazarın kitabı çalındığında, ihlal edilen hak telif hakkı değil, mülkiyet hakkıdır. Kitaptaki görüşlerin, fikirlerin başkası tarafından kendisine mal edilmesi durumunda telif hakkının ihlalden söz edilebilir. Çünkü telif hakkı, fikrî biçimlendiği maddede değil, onun o şekilde biçimlenmesini sağlayan gayri maddi mal üzerinde mevcuttur. (Buna karşılık tek bir nüshası bulunan özellikle güzel sanat eserlerinin tahrip edilmesinde, örneğin bir heykelin kırılmasında mülkiyet hakkının yanı sıra telif hakkının da ihlal edildiği söylenebilir) (Gökyayla, 2000, 122).

Telif Haklarının Toplumsal Yaşamdaki Önemi

Kültür, toplumca benimsenen değerlerin toplamı, toplumsal düşünce ve yaşantı şeklinin yansımasıdır. Günümüzde kültür, belli bir sınıfın ayrıcalığı olmaktan çıkıp kütlenin en doğal gereksinimi haline gelmiştir (Ayiter, 1981,1). Bir ülkede kültürün gelişmesi için genellikle kültür yaratıcısına, fakat öncelikle fikir ve sanat adamına saygı duyulması gerekir. Her türlü emeğe, özellikle fikir emeğine gösterilen saygını derecesi, bir toplumun vardığı düzeyin önemli bir göstergesidir.

Bir toplumun kültürü, onu oluşturan bireylerin yaratıcı çabalarının toplamıdır. Bu yüzden yaratıcı emek önemli bir sosyal değerdir. Fikrî emeğin somutlaşarak bir ürüne dönüşmesi ve toplumun kullanımına sunulması, eser ve eseri üreten arasındaki maddi ve manevi ilişkiyi de belirgin hale getirmiştir. Çağdaş dünyada, gelişen teknoloji ile boyut değiştiren iletişim, fikrî ürünlerin toplumsal yaşam içindeki önemini artırmıştır. Fikir ürünlerinin meydana getirilmesinin temel ögesi olan insan düşüncesi, kişiye özgü niteliğinin yanı sıra, fikrî bir çaba neticesinde oluşan ürünlerin aktarılması, yayılması ve ticarete konu olması sebebiyle de toplumsal nitelik arzeder. Fikir ve sanat eserlerinin milli kültürün vazgeçilmez unsurları olması da bu eserlerin korunması için yeterli sebeptir. Kültürel yaşamın insana yaraşır biçimde gelişmesi için yaratıcı zihne ve onun ürünlerine muhtacız. Bu yüzden kültür politikası, kültür mallarının dağıtımı ve tüketimini düzenlemekle kalmayıp, bu

malları en geniş ölçüde korumaya ve fikir ürünlerinin artmasını teşvik etmeye yönelmelidir. (Ermecke, 17-51; Wundsiedler,34; Lyungmann, 1976,50-90; N'Dyaye, 1975, 59-87; akt, Ayiter, 1981,2; Talay, 2000, I).

Telif haklarının toplumsal yaşamdaki işlevi sadece kültürel boyutla sınırlı değildir. Telif hakları, kültürel gelişmenin alt yapısı olmanın yanında sağlam bir ekonominin kurulmasına da zemin hazırlar. Mesela ABD'de telif hakları aynı zamanda büyük bir endüstri koludur. Bu endüstri, ABD ekonomisine 1997 yılında 400 milyar dolarlık katkı yapmıştır ve savunmadan sonraki en büyük ihraç kalemini oluşturmuştur (Mann, 1998,57; Barlow, 1994).

Telif Eserle İlgili Kazanılan Haklar

Fikir ve Sanat Eserleri, yaratıcısına manevi ve maddi telif hakları sağlar. Bunlar şöyle sıralanabilir. (Meydan Larause, 1990, 38):

Telifle ilgili manevi haklar: (1) Eseri kamuya sunma, (2) Esere adını yazma, (3) Eserde değişiklik yapma

Telif ile ilgili maddi haklar: (1) İşletme, (2) Çoğaltma, (3) Yayma, (4) Temsil etme

Telif hakkından doğan manevi hakların başka bir kişiye devredilmesi söz konusu olamazken, mali (maddi) haklar devredilebilir. Eserin kamuya sunulup sunulmayacağına veya ne zaman sunulacağına karar verme yetkisi doğrudan doğruya eser sahibine aittir. Buna karşın, telif hakkının maddi (mali) haklarından olan çoğaltma ve yayma, yayım sözleşmesiyle yayımcı denilen bir kimseye devredilebilir. Bu devredilme halinde de telif hakkı mutlak hak olma niteliğini kaybetmez. Telif hakkı eser sahibi yaşadığı sürece ve öldükten sonra yetmiş yıl süreyle korunur ve bu hak eser sahibi tarafından kime ait olacağı belirtilmemişse varisleri tarafından kullanılır (Gökyayla, 2000,120; Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, md.13-27).

Fikir ve Sanat Eseri Türleri

Fikrî bir emek sorucu ortaya çıkarılıp sahibinin özelliğini taşıyan her eser, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na (FSEK) göre eserdir (mad.16/a). Fikir ve sanat eserleri, konularına göre şöyle sınıflandırılabilir (FSEK, mad.2,3,4,5):

İlim ve Edebiyat Eserleri: (1) Dil ve yazı ile ifade olunan eserler, bilgisayar programları, (2) Yazılı koreografi eserleri, sözsüz sahne eserleri, (3) Teknik ve bilimsel fotoğraf eserleri, haritalar, mimarlık ve şehircilik tasarım ve projeleri, krokiler, maketler,

Müzik Eserleri: Her türlü sözlü ve sözsüz besteler,

Güzel Sanat Eserleri: Güzel sanat eserleri, estetik değere sahip olan; (1) Yağlı ve sulu boya tablolar; her türlü resimler, gravürler, güzel yazılar ve teshipler, taş /ağaç oyma eserler, (2) Heykeller, kabartma ve oymalar, (3) Mimarlık eserleri, (4) El işleri ve küçük sanat eserleri, minyatürler ve süsleme sanatı ürünleri ile tekstil, moda tasarımları, (5) Fotoğrafik eserler ve slaytlar, (6) Grafik eserler, (7) Karikatür eserleri, (8) Her türlü tiplerdir.

Sinema Eserleri: (1) Sinema filmleri, (2) Öğretici, teknik veya günlük olayları tespit eden filmler, (3) Bilimsel, teknik veya estetik özelikte projeksiyon diyapozitifleri.

Dünyada Telif Haklarının Gelişimi

İlk ve Orta Çağdaki Gelişmeler. İlk çağda fikrî çalışmalar bir hak konusu olarak kabul edilmediği için hakkın devride sözkonusu değildir (Gökyayla, 2000,28). Eski Yunan'da sınırlı çoğaltma olanaklarına rağmen, bazı kişilerin başkalarına ait eserleri topladıkları, ellerindeki sattıkları başkalarına kopyaladıkları bilinmektedir (Giritlioğlu, 1967, 1-2). Roma Hukuku'nda eser üzerindeki fikrî ayrı bir hak olduğu düşüncesi kabul edilmemesine karşın, bir eserin bin nüshaya kadar kopya edildiği, yazar ve şairlerin bu yolla kazanç elde ettikleri bilinmektedir (Ayiter, 1981,16). Ortaçağda da fikrî yaratma hak olarak kabul edilmiyordu ve yazılı metinlerin kopya edilmesi serbestti (Hirsch, 1948, 18; Giritlioğlu, 1967,5; Ayiter, 1981,17)

İmtiyazlar Dönemi. Matbaanın icat edilmesi, fikrî hukuk açısından dönem noktası sayılır. Matbaanın icat edilmesinden sonra bir süre yazlı eserler izin alınmadan çoğaltılmıştır. Ancak bir kitabın ilk baskısının yapılması pahalıya mal oluyordu. Başka bir matbaanın bunu çoğaltması haksız rekabet yaratıyordu ve baskı sanayinin gelişmesini engelliyordu. 15 yüzyılın ikinci yarısından sonra matbaacılar imparatorlar ve derebeylerce imtiyazlar vermeye başladılar. İlk imtiyaz Venedik Dükalığı tarafından 1469 yılında Gravanni Spire adlı bir matbaacıya verilmişti. Bunu sırasıyla Almanya, Fransa ve İngiltere'de verilen imtiyazlar izlenmiştir (Hirsch, 1948, 23-26). Ancak imtiyaz yalnızca matbaacıya tanınırdı, yazarın pay alması, onun kişisel sorunuydu. Yani fikir sahibi değil, baskı sanayinin gelişmesi için sermaye sahibi korunuyordu (Demselli, 1942, 675; akt: Gökyayla, 2000, 32). Onaltıncı yüzyılın ortaların da yazarında pay alması adet haline geldi. İlk yazar imtiyazı 1486 yılında Sebillicus adlı bir yazara, Venedik'te, Venedik Tarihi adlı bir eser için verilmiştir (Gökyayla, 2000, 32).

Kanun Yoluyla Fikrî Hakların Düzenlenmesi. Yeni Çağda kanuni düzenlemelerle eser sahibinin hakları korunmaya başlamıştır. Eser sahiplerini koruyan ilk kanun İngiltere'de 1709 yılında kabul edilen ve Act Anne adını taşıyan kanundur (Demireli, 1942, 675, akt. Gökyayla, 2000, 33; Ayiter, 1981,20) Yazarları koruyan bu ilk kanundan sonra heykeltıraşlar ve tiyatro eserleri ile ilgili kanunlar çıkarılmış ve bu kanunlar 1911 yılına kadar yürürlükte kalmışlardır (Ayiter, 1981, 20). Almanya ve Fransa'nın yanısıra İngiliz hukuk sisteminin etkisindeki ABD'de de benzer kanunlar çıkarılmıştır.

Günümüzde fikrî hukuk, uluslar arası boyutlu hukuk alanlarından biridir. Telif hakkı uluslararası düzeyde ihlale çok müsait olduğu için (Barlow, 1994),

bu hak uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmıştır. Telif haklarının güvence altına alan başlıca uluslar arası sözleşmeler şöyle sıralanabilir:

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi: Beyannamenin 27.maddesi şu hükmü içerir “Herkesin sahibi olduğu her türlü ilim, edebiyat ve sanat eserlerinden doğan manevi ve maddi menfaatlerinin korunması hakkı vardır.”

Bern Sözleşmesi: 1886 yılında Bern’de 10 devlet tarafından imzalanana bu anlaşmayla fikrî hak ihlallerini önlemeye dönük olarak üye ülkelerin iç hukuk hükümlerini sözleşmeye uydurma zorunluluğu getirilmiştir. Sözleşme sayesinde Fikrî Mülkiyet Dünya Örgütü (WIPO) kurulmuştur. Türkiye’nin 1951 yılında katıldığı sözleşmeye bu gün 112 ülke taraftır. (Gökyayla, 2000, 38)

Amerika Kıtasındaki Sözleşmeler: 1889’da, Latin Amerika ülkeleri arasında imzalanan Montevideo, Amerika’daki ilk sözleşmedir. Bundan sonra da imzalanan çeşitli sözleşmeler özellikle Güney Amerika ülkeleri arasında geçerlidir.

Dünya Telif Hakları Sözleşmesi: Fikrî hukuk yönünden iki kıta (Avrupa ve Amerika) arasındaki ayrılığı gidermek için UNESCO’nun öncülüğünde Cenevre’de 6 Eylül 1952 yılında imzalanmıştır. Sağladığı koruma, Bern sözleşmesinin sağladığı korumadan daha zayıftır. Türkiye bu anlaşmanın tarafı değildir.

Diğer Sözleşmeler: Türkiye’nin de 1995’de katıldığı 1961 tarihli Roma Anlaşması, komşu haklara ilişkin Cenevre Anlaşması, uydu yayınlarını düzenleyen Brüksel anlaşması ve Avrupa Konseyinin telif haklarına dönük çeşitli kararları, diğer uluslararası sözleşmeler arasında sayılabilir. Özellikle Avrupa Birliği bu konuya çok duyarlıdır. Birliğe üye ülkeler arasında tüm mallarda serbest dolaşım hakkı tanınırken, fikrî haklar, mutlak (tekelci) haklar arasında sayıldığından bunlar açısından serbestçe dolaşım kuralına istisna getirilmiştir. Dolaşım ancak eser sahibinin izniyle olur. (Tekinalp, 1997, 552, akt. Gökyayla, 2002, 36)

Türkiye’de Telif Haklarının Gelişimi ve Korunması

İnsan, insanlığın ortak kültür hazinesinin yaratıcısıdır. Bu hazineyi oluşturan fikir ürünlerinin hukukça korunması, fikir ve sanat eserlerini himaye etmeyi amaçlayan yasalarla olur. Fikir ve sanat eserlerinin hukuk kuralları ile korunmasının zorunluluğu, geniş anlamda kültür hukuku diye adlandırılan alan içinde başlı başına bir hukuk dalı meydana getirmiştir. (Hubmann, 1978, 1; akt. Ayiter, 1981,1; Kınacıoğlu, 1998, 7)

İnsanın kültür faaliyetlerinin yarattığı değerlerden oluşan kültür ekonomisinin her dalı hukuk tarafından düzenlenmemiştir. Gerek milli gerekse milletlerarası düzenlemeye kavuşturulan kültür faaliyetlerinin sayısı sürekli artmaktadır. Yaratıcının korunmasının arkasından komşunun (icracı) korunmasının kendini bir ihtiyaç olarak duyurması, bu yüzden “komşu haklar” yahut “sınır haklar” denen bir hak türünün doğuşu örnek olarak verilebilir. Herhalde kültür hayatının, onunla beraber kültür ekonomisinin sağlıklı olarak

tüm toplum yararına gelişmesi, kültür yaratan emeğin hukukça da sağlıklı ve dengeli biçimde düzenlenmesine bağlıdır (Ayiter, 1981,2).

Fikir ürünleriyle ilgili kanunlar, kültürel ve sanatsal yaratıcılığa hukuki koruma sağlamakla, fikir emeğini saldırılmaz hale getirirler. Toplumsal tarihimizde, Osmanlı'dan günümüze telif haklarını korumaya dönük hukuki düzenlemeler kısaca şöyle özetlenebilir.

- Telif hakkıyla ilgili ilk hukuki metin 1850 tarihli “*Encümen-i Daniş Nizamnamesi*”dir. Buna göre eserin incelenmesinden sonra telif hakkı ödeneceği öngörülerek, gerçekte eserlerin denetlenmesi amaçlanmıştır (Giritlioğlu, 1967, 12).

- 1857 tarihli “*Telif Nizamnamesi*” gerçek anlamda telif hakkıyla ilgili bir hukuki metindir. Buna göre basılan nüshalar tükeninceye kadar, eseri basan şahsa tekel hakkı tanınıyordu. Nizamnameyle yazarın eseri 45 yıl, tercüme eserlere de 20 yıl süreyle koruma altına alınmıştır (Gökyayla, 2000,41).

- İlk esaslı kanun 1910 (8 Mayıs 1326) tarihli “Hakk-ı Telif Kanunu”dur. Kanunla eser sahiplerinin hakları korunurken, eser kavramı dar kapsamda tutulmuştur.

- Lozan Antlaşmasında Türkiye'nin telif hakları ile ilgili Bern sözleşmesine ve sınaî haklarla ilgili Paris sözleşmesine katılması öngörülmüştür. Türkiye bu sözleşmelere, yabancı eserlerin Türkçe'ye çevrilmeleri halinde eser sahiplerine telif hakkı ödememek kaydıyla katılmak istemiş, ancak bu isteği reddedildiğinden üye olmaktan vazgeçmiştir. 1951 yılında on yıl önce basılmış yabancı eserlere Türkçe'ye çevirileri durumunda telif ödememe koşulu kabul edilmiş ve Türkiye bu sözleşmelere taraf olmuştur.

- Bern sözleşmesindeki hükümlere uyum sağlamak amacıyla 1951 tarihinde sayılı Fikir ve Sanat eserleri Kanunu çıkarılmıştır.

- 1982 tarihinde kabul edilen Anayasa'da, genel bir ifadeyle telif haklarını kapsayan mülkiyet hakları güvence altına alınmıştır. Anayasanın 35.maddesine göre; “*Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar ancak kamu yararı amacıyla, kanunlar sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması, toplum yararına aykırı olamaz.*”

- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu üzerinde, çeşitli ulusal ve uluslararası gereksinimler dolayısıyla (ihlallerde verilen cezaların caydırıcı olmaması, korsanlığın önlenmesine yönelik tedbirlerin yetersizliği, Türkiye'nin 2000 yılında Dünya Ticaret Örgütü mevzuat incelemesine girecek olması, Avrupa Birliği üyelik sürecinin hızlanması için uyum yasalarının çıkarılması...) sonucunda 2001 yılında olmak üzere değişik zamanlarda değişiklikler yapılmıştır. Bu kanunun yanısıra 1986 tarihinde 3257 sayılı sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu çıkarılmıştır. Ayrıca kanunların uygulanmasına açıklık getirmeye yönelik olarak çeşitli tarihlerde yönetmelikler ve tebliğler çıkarılarak yayımlanmıştır

1951 tarih ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda değişik tarihlerde yapılan düzenlemelerle beraber telif haklarının korunmasına yönelik bazı önemli hükümler kısaca şöyle özetlenebilir:

- Mali veya manevi haklara tecavüz edenler 4-6 yıl arasında hapis, 50-150 bin YTL. para cezası verilir. Bir eseri sahibinin izni olmadan temsil etmek veya umumi yerlerde göstermek, eser sahibinin izni olmadan yabancı eseri ülkeye sokarak nüshalarının satmak, yapmak, mali haklara tecavüz kapsamında değerlendirilir.

- Yasadışı ve haksız kazanç elde edilmesine yol açan korsan yayınları yapanlara 2-3 yılları arasında değişim hapis cezası ve 10-50 bin YTL para cezası verilir. Ayrıca suçun tekrarı halinde uygulanacak cezalar bir kat artırılır.

Telif Hakları İhlalleri (Etik Dışı Davranışlar) ve Önlenmesi

Tüm dünyada telif hakları, ülkelerin kültürel, sanatsal ve ekonomik gelişimi için büyük önem taşır. Dolayısıyla telif hakkı ihlalleri ülkelerin geleceği için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Bunun farkında olan ülkeler, ihlalleri en aza düşürmek için ciddi önlemler almaktadırlar. Böylece, vergi kayıplarının ve işsizliğin azalması, üretimin artırılması, sektörlerin gelişmesi ve ülkenin refaha ulaşması sağlanır.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde telif hakkı ihlalleriyle mücadele edilirken, ülkemizde bu mücadelenin yeterince yapıldığını söylemek güçtür. Ekonomik krizin büyük darbe indirdiği ülkemizde, fikri üretimin de bir ülke için ne denli önemli olduğuna bir kez daha tanık olduk. Üretimi kendi ellerimizle durdurmuş olduğumuzu, en basitinden üretilen malların telif haklarını düşünmeden onları kopyalayıp çoğaltarak, belki de günü kurtarmaya çalıştığımızı daha iyi farkettilik. Artık çarşıda, caddede, sokakta ve her yerde korsan kitap, kaset, CD, VCD ve DVD'lerin satıldığı seyyar tezgahlara rastlamak mümkündür. Ahmet Altan'ın ya da Orhan Pamuk'un bir romanını basıldığı günün ertesinde korsan tezgâhlarında görmek mümkün. Önemli eserlerin korsanları, orijinallerinden fazla satmaktadır. Paulo Coelho'nun "*Simyacı*" romanı, ya da Turgut Özakman'ın "*Şu Çılgın Türkler*" romanının korsan baskıları bandrollü orijinallerinin dört mislinden fazla sattığı düşünülmektedir. Bugünlerde kıpırdanmaya ve yeniden doğrulmaya başlayan Türk sinemasında yeni çekilen ve gösterime giren bir film, gösterime girdiği günün ertesinde korsan kopyaları tezgâhlarda yerini almakta, bilinçli ve duyarlı tüketicilerin (!) hizmetine sunulmaktadır. Vizontelevizyon filminin korsan kopyalarının çoğaltılmaması için ekibinin neredeyse film salonlarında nöbet tutmaya kadar varan çabaları, filmin korsan tezgâhlarına düşmesini önleyememiştir. Aynı şekilde kasetleri çok satan ünlü bir pop şarkıcısının yeni parçası daha kaseti çıkmadan internet ortamında indirilmeye başlanmıştır.

Tüm bunlar, kültür ve sanat eserlerinin telif haklarını koruma konusunda toplum olarak nerelerde olduğumuzu; eser yaratıcısına (yazara, sanata, sanatçıya) ne ölçüde saygı duyduğumuzu göstermektedir. Daha üzücü olanı ise bu görüntülerin normalmiş gibi algılanması ve kanıksanmasıdır. Öyle ki korsan eserlerin satıldığı tezgâhlar, aynı eserlerin orijinallerinin satıldığı yayınevlerinin, mağazaların önünde serbestçe kurulmaktadır. Bugün korsan baskısı bulunmayan kitap, kaset, CD ya da VCD yok gibidir. Hatta bu tür

korsan eserler sadece seyyar tezgâhlarda değil, bu işle ilgilenen birçok dükkân ve mağazada rahatlıkla satılmaktadır.

Oysa özellikle gelişmiş ülkelerde telif hakları o kadar önemlidir ki örneğin havayolu şirketleri Almanya hava sahasında uçarken, izinsiz müzik yayını yapmaz. Çünkü havada çaldığı müzikten dolayı telif hakkı ödemek durumundadır. Telefonda beklerken dinlenen müzik için de telif ödenir, asansörde çalan ve ‘*müzak*’ denilen tür için de (Livaneli,1999,7).

Ülkemizde telif hakları ihlalleri çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1- Yazılı eserlerin (kitap vb) korsan olarak izinsiz basılması, çoğaltılması ve satılması.

2- Müzik kaset/ CD’lerinin korsan olarak izinsiz kopyalanması çoğaltılması ve satılması.

3- Her türlü güzel sanat eserlerinin (resim, heykel, el işleri, moda tasarımları, karikatür, fotoğraf vb.) izinsiz olarak benzerlerinin (kopyalarının) yapılması, izin alınmadan veya isim belirtmeden kullanılması, gösterilmesi.

4- Müzik bestelerinin ve sözlerinin izin alınmadan, isim belirtmeden ticari maksatla kullanılması, ya da icra edilmesi (bu ihlal, özellikle müzik sanatçılarınca yapılmaktadır).

5- Sinema filmlerinin korsan olarak kopyalanması, çoğaltılması ve satılması.

6- Yayınevlerinin, yapımcı müzik şirketlerinin yazar veya sanatçının eserini düşük sayıda basılmış göstererek yazar veya sanatçıya ödeyeceği ücreti düşük tutması.

7- Yayınevlerinin ve müzik şirketlerinin, eser sahibinin eserini sözleşme hükümlerine aykırı olarak izinsiz şekilde ikinci kez basması, çoğaltması ve dağıtması.

8- Yabancı dilde yazılmış eserlerin izinsiz olarak Türkçeye çevrilmesi.

9- Bilim, edebiyat, müzik ve güzel sanat eserlerinin izinsiz olarak sinema filminde veya belgeselde kullanılması.

10- Yazılı eserlerden (kitap vb.) isim belirtmeden alıntılarının yapılması.

11- Başkalarına ait eserleri, kendi eseriymiş gibi gösterme (bu ihlal, özellikle akademik çevrelerde ve bilimsel eserlerde yapılmaktadır).

12- Bandrol ücreti ödememek ve vergi vermemek amacıyla orijinal eserlerin bandrolsüz olarak dağıtılması.

13- Eserin, sözleşme hükümlerine aykırı olarak ve sahibinin izni alınmaksızın yayınevleri ve müzik şirketleri tarafından ikinci kez basılması, çoğaltılması ve dağıtılması.

14- Eser sahiplerine telif hakkı verilmeden eserlerinin yayın kuruluşlarında (TV, radyo) gösterilmesi, çalınması (FSEK’te 2001 tarihinde 4630 sayılı kanunla yapılan değişikliklerle bu sorun giderilmiş ve ihlaller önemli ölçüde önlenmiştir).

Kültür ve sanat eserlerinin korsan satılması ile ilgili yasal ve etik ihlallerde şüphesiz suçlanmak için ilk akla gelenler, bu eserleri kopyalayanlar, çoğaltanlar ve satanlardır. Elbette ki bunların hoşgörülecek bir yanı yoktur.

Ancak bu korsan eserleri alan olmasa bu kimseler bu korsan eser satıcılığını yapabilecekler midir? Yani bu korsan eserleri alanların, bu işte eserleri satanlar kadar payı yok mudur? Nasıl ki uyuşturucuyu satan kadar alan da, kullanan da suçluysa, korsan eseri satan kadar dar alan da sorumludur. Ancak tüketicileri korsan eserlere yönelten değişik nedenler vardır. Halkın ekonomik yönden satınalma gücünün zayıflığı, ekonomik zenginliğin dağılımındaki adaletsizlik ve derin uçurum ve bu konudaki bilinç ve eğitim eksikliği bu nedenlerin en önemli olanlarıdır. Toplumumuzun büyük bir kesimi telif haklarından habersizdir. Telif haklarının, haklar hiyerarşisindeki yeri, olması gereken yerde olup olmadığı bir tarafa, fikrin “hak” kavramıyla nasıl bağdaştırılacağı hususunda dahi temel bilgi eksiklikleri vardır. Bu, en önemli sorundur. Elbette ki toplumun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi süreci yaşanmadan, yapılan yasal düzenlemelerin çok şey ifade ettiği düşünülemez (Dörtlemez, 2002, 2). Yasal düzenlemelerin ve yaptırımların yanında, sorunun bu nedenlerini gözönünde bulundurarak topluma dönük eğitim ve bilinçlendirmeye yönelik çalışmaların yapılması, kampanyaların düzenlenmesi önemlidir.

Telif haklarına aykırı korsan eserler satmak şüphesiz hem suçtur hem de etik değil. Ancak bazen yalnızca bunları çoğaltıp satanları ve alanları suçlamak haksızlık olur. Eserleri maliyetlerinin çok üzerinde, fahiş fiyata satan eser sahipleri ve yayıncıların da bunda payı ve sorumluluğu olduğu unutulmamalıdır. Alım gücünün düşük, gelir dağılımının çarpık olduğu ülkemizde, bu koşullar bazı kesimleri düşük fiyata satılan korsan eserlere yöneltebilmektedir. Tüketiciyi, eserin değerinin çok üzerinde fahiş fiyata satılan orijinali ile çok ucuz kopyası arasında etik bir ikilemde bırakmak haksızlık olsa gerek. Eser sahipleri ve yayıncılar bunu gözönünde bulundurmak durumundadırlar.

Sonuç

Fikri eserler, emeğin ve yaratıcılığın ürünüdür. Eser yaratıcısının telif haklarının korunarak teşvik edilmesi, kültürel ve ekonomik gelişmenin temel koşullarındandır. Bu hakların korunması yönünde yapılacak yasal düzenlemeler şüphesiz önemlidir ve gereklidir. Ancak bundan da önemlisi toplumun bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi ve böylelikle toplumsal özdenetimin sağlanmasıdır. Bu da toplumun tüm kesimlerinin tüketimden gelen gücü kullanmaları ile sağlanabilir.

Fikir ve sanat eserleri ile ilgili telif haklarının korunması yönünde, ihlallere yönelik yasal yaptırımların uygulanmasının yanı sıra, aşağıda sıralanan basit temel etik ilkelerin toplumun tüm kesimlerince benimsenmesi ve uygulanması konusunda duyarlılık gösterilmesi, bu konudaki ihlallerin azaltılmasında önemli etkisi olacaktır.

- Vergiye tabi olmayan, eser yaratıcısının emeğini sömüren ve haksız kazanca yol açan korsan kitap, kaset, CD, VCD ve benzeri eserleri satın almamalı,

- Korsan eser satıcılarını mümkünse uyarmalı, ilgili meslek gruplarına bildirmeli,
- Eser sahipleri, yayımcılar ve yapımcılar, eserleri uygun ve makul bir fiyatla piyasaya sürmeli, fahiş fiyata satmamalıdır.

Kaynaklar

- Acun, R.(2000) “*İnternet ve Telif Hakları*”. *Bilgi Dünyası* C:1 ,S:1
- Ana Britanica (1990) C:20, İstanbul
- Ayiter, N.(1981). *Hukukta Fikir ve Sanat Eserleri*. Sevimç Matbaası, Ankara
- Barlow J. P. (1994) “*The Economy of Ideas: Selling Wine Without Bottles*”, *Wired*, March 1994.
- Büyük Larousse (1992), C: 3,18, İstanbul: İnterpress Basın ve Yayıncılık.
- Dörtlemeç, A. (2002). “*Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki Son Değişikliklerin Gerçekleştirilmesi Süreci*” *Ankara Barolar Birliği 2. Kurultayı*, Ankara (e-mail yoluyla alınmıştır)
- Erel, Ş.N. (1998). *Türk Fikir Sanat Hukuku*. Ankara.
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (5.12.1951/ 5846)
- Giritlioğlu, N.(1967) *Yayın Sözleşmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi.
- Gökyayla, K.E. (2000). *Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi*. Yetkin Yayınları. Ankara.
- Hirsch, E.E (1948). *Fikri ve Sinaî Haklar*. Ankara.
- Hirsch, E.E. (1943) *.Hukuki Bakımdan Fikri Say*. İstanbul.
- <http://www.ilesam.hacettepe.edu.tr> (erişim: 24.11.2003)
- Hürriyet ve Radikal Gazeteleri (web ortamındaki çeşitli sayılar)
- Kılıçoğlu, A.M. (2000). “*Telif Hakkı ve Yayın Sözleşmesinden Ayart edilmesi*” *FMR Dergisi* C:1, S:1, Ankara Barosu Yayını, Ankara
- Kınacıoğlu, N. (1998). “*Telif Hukukunda Reform Yapma Gereği Üzerine*”. *İLESAM Haber Bülteni*, 44 (Ocak-Mart 1998) ss. 6-8. <http://www.ilesam.hacettepe.edu.tr> (erişim: 24.11.2006)
- Kültür Bakanlığı (2002). *Fikri Haklar Bilgi Notu*. (e-mail yolu ile alınmıştır).
- Mann, C. (1998). “Who Will Own Your Next Good Idea?”, *The Atlantic Monthly*, 282/ 3
- Meydan Larousse (1990). Meydan Yayınevi. C:20, İstanbul
- Öztrak, İ.(1970) “*Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Korunması Yönünden Pozitif Hukuktaki Tarihi Gelişim*”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. , C:XXV, No:3, Ankara
- Talay, M.İ. (2002). “*Önsöz*”. *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve İlgili Mevzuat*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Türk Medeni Kanunu (7 Şubat 1926/743).
- UNESCO (1989). *Telif Haklarının Temel İlkeleri*. Çev: Ç. Yıldırım, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara